

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.н. Стела Дерменджиева

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Катедра "География"

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

Област на висше образование:	<i>1. Педагогически науки</i>
Професионално направление: Научна специалност:	<i>1.3. Педагогика на обучението по ... Методика на обучението по география</i>
Факултет:	<i>Геолого-географски</i>
Обучаващо звено:	<i>Катедра „Регионално развитие“</i>
Заглавие на дисертационния труд:	<i>„Приложение на методиката на Мария Монтезори в обучението по география“</i>
Докторант:	Станислава Пламенова Мишева
Научен ръководител:	доц. д-р Мая Петрова Василева

Рецензията е изготвена и представена в съответствие със Заповедта на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ - № РД 38-662/19.12.2022 г. и съгласно законовите изисквания (ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“)

I. Данни за докторантурата и публикациите

1.1. Данни за докторантурата

В съответствие със законовите държавни изисквания и вътрешноуниверситетските правила и нормативни документи отбелязвам основанието на процедурата за придобиване на образователната и научната степен „доктор“ на по научна област: 1. Педагогически науки, професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика

на обучението по география) при Катедра „Регионално развитие“ към Геолого-географски факултет.

Обучението за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ се осъществява по акредитирана от Националната агенция за оценяване и акредитация докторска програма.

Докторант Станислава Пламенова Мишева е зачислена със заповед № РД 20-1820/28.10.2020 г. в свободна форма. За научен ръководител е определена доц. д-р Мая Петрова Василева.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита на разширено заседание на катедра “Регионално развитие” към Геолого-географски факултет на Софийски университет “Св. Климент Охридски”, проведено на 30.11.2022 г.

Докторантът е асистент в катедра “Регионално развитие” към Геолого-географски факултет на Софийски университет “Св. Климент Охридски”.

В приложените документи има становище от научния ръководител доц. д-р Мая Василева във връзка с процедурата за неустановяване на плагиатство.

На първото заседание на научното жури, определено със заповед № РД 38-662/19.12.2022 г. на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски” съм определена за рецензент.

1.2. Данни за дисертационния труд и автореферата

Дисертационният труд трябва да представлява самостоятелно и оригинално изследване с научно-приложни резултати, които могат да внесат оригинален принос към научната специалност: Методика на обучението по география.

Трудът е представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на обучаващата катедра.

В структурно отношение се състои от заглавна страница, съдържание, увод, 3 глави, заключение, използвани източници. Ключовите съдържателни акценти и емпирични данни са визуализирани чрез 8 фигури и 18 таблици, интегрирани в текста.

Допълнителните доказателства за систематизирани резултати от изследователската дейност са представени чрез 5 приложения.

Общият обем на труда е 219 страници.

Заглавие на английски език: Application of Maria Montessori's methodology in geography education

Ключови думи: методика на Мария Монтесори, обучение по география, иновативно обучение, интерактивни методи на обучение

Keywords: Maria Montessori methodology, geography training, innovative learning, interactive teaching methods

Авторефератът е самостоятелен продукт, който отразява коректно същността на дисертационния труд, междинните и крайни резултати от изследователската дейност. Оформен е в съответствие с изискванията и пълно отразява основните резултати, отразени в дисертационния труд.

Авторефератът е с обем от 50 страници.

Апробацията на дисертационния труд включва три (3) публикации: „Приложимост на метода Монтезори в географското образование“ (с обем 5 стр.), „Природната среда – основен дидактически ресурс в методиката на Мария Монтезори“, „Ученикът изследовател в контекста на географското образование“ (с обем от 11 стр.). Публикувани са през 2020 – 2021 година.

В приложената справка за изпълнение на минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ за придобиване на образователна и научна степен "доктор" на докторант Станислава Мишева в група показатели **Г по т. 7.** - статии и доклади, публикувани в неререферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни тонове коректно, са посочени 30 точки.

Темата на дисертацията цялостно не е разработвана досега в българската научно-методическа и дидактико-географска литература и е по една значима, важна тема за методиката на обучението по география, която изисква актуални аргументи в частнодидактическото и методическото наследство по география, надграждащо с отделни актуални научни постановки, изведени от методиката на Мария Монтезори.

Избраният проблем и тема на представения дисертационен труд са значими за усъвършенстване системата на училищното географско образование у нас по посока на прогимназиален етап.

В **увода** са представени: обект, предмет, цел на изследването, основни задачи, хипотеза към основните задачи и методи на изследването.

Би могло да се уточни изследователският проблем, като се обоснове неговата актуалност и значимост за практиката, да се аргументират ползите от провеждането на изследването, както и да се изведат мотивите за избора на темата на дисертационния труд.

В контекста на общия замисъл на дисертационното изследване и взаимосвързаността на обекта и предмета основната цел се дефинира като „да се разработят конкретни възможности за приложение на методиката на Мария Монтезори в географското образование, които да послужат като

основа за конструиране на технология за саморазвитието в обучението по география.“ (с. 5).

Предложеният дисертационен труд съответства на стандарта за стилово и езиково оформление. Логичността и аргументативността демонстрират уменията на дисертанта да представя лаконично целесъобразно подобрени теоретични тези от вторични източници на информация и аналитични резултати от самостоятелно обработени първични източници, без да се отклонява от темата на изследването.

В съдържателен аспект трудът представлява добре композирана цялост, включваща всички необходими приложни и теоретични компоненти. С реален прагматизъм и с необходимата грамотност Станислава Мишева се е опитала да полемизира взаимозависимостта между някои въпроси на теорията и практиката.

Първа глава (обем от 62 стр.) **„Теоретични основи на проблема за образователните технологии в обучението“** е структурирана в 3 параграфа: *Технология, педагогическа технология, технология на обучението; Училищни технологии. Стратегии и техники на учене; Обща предметна технология на обучението по география.*

В *първи параграф* е направен опит за характеристика на понятията „технология“, „педагогическа технология“, „технология на обучението“, „училищни технологии“, „стратегии и техники на учене“. За съжаление не е разработено в пълнота и дълбочина поради факта, че се позовава на ограничени източници на информация от български и руски автори с период на публикации от 1985 до 2001 година, което ограничава съвременната интерпретация от гледна точка на методиката на обучението по география.

Във *втори параграф* се констатира основно позоваване на Петров; Атанасова, 2001 и се представят в обобщен табличен вид някои видове и разновидности технологии и техните концептуални основи (таблица 1/стр. 19 - 31) и теории на ученето и техните концептуални основи (таблица 2/ стр. 33 - 40). Прави впечатление, че и при таблица 3/стр.43 – 44 и таблица 4/стр.49 се потвърждава времето позоваване на автори от преди 20 и повече години и липсата на съвременна интерпретация.

Поради факта, че структурно и съдържателно обектът на изследване – (стр. 5) е ограничен до прогимназиален етап, по-удачно би било при формулировката и характеризирането на училищните технологии, стратегии и техники на учене да се конкретизират, специфицират и допълнят „в прогимназиален етап“.

Очертаните обобщения и изводи на стр. 51 се нуждаят от аргументативност.

Трети параграф към първа глава е определена като обща предметна технология на обучението по география.

Наложително е структурираността и логичността на теоретичната обосновка на общата предметна технология на обучението по география да се представи лаконично и целесъобразно с подбрани теоретични аргументи от различни източници на информация, както и да се анализират задълбочено съвременни публикации основно от областта на Методиката на обучението по география, за да се постигне коректност и адекватност на академичния текст по темата на изследването.

Проследяват се основно педагогически източници, частично методико-географски, постановки на избрани автори, без аргументация в хронологично-времеви разрез. Неглижирана е динамиката на съвременните публикации. Ако е било необходимо включването на ретроспективен анализ на общата предметна технология на обучението по география, то той би трябвало много умело и резултативно да се включи като част от основната тематика и да не присъства като историческа справка.

Акцент би трябвало да бъде качественият анализ на съвременното географско образование, в конкретика и прецизиране чрез обобщаване на по-важните теоретични постановки, и то съвременни, необходими за доказване на дисертационната теза.

Съвсем резонно звучи посоченият извод на стр. 64 (хартиен вариант): *„Общата технология на обучението обосновава една друга образователна парадигма, която се основава на нова интерпретация на класически дидактически понятия, на разглеждането на утвърдени в дидактиката понятия в нов контекст, както и на въвеждането на нови понятия.“*

Но, ясно трябва да са откриваеми в предходния текст както *„новата интерпретация на класически дидактически понятия“*, така и *„въвеждането на нови понятия“*.

Необходимо е обобщаващите твърдения да са в унисон с конструктивното представяне на авторовите възгледи.

Втора глава (в съдържанието от с. 65 – 127, обем от 62 стр.) е Методиката Монтесори – технология на саморазвитието.

Главата е структурирана в четири параграфа.

В *първи параграф* *„Общонаучни педагогически и психологически основи на методиката на Мария Монтесори“* е направена обща характеристика на методиката на Мария Монтесори, общопедагогическата и общопсихологическата основа на методиката ѝ.

Във *втори параграф* са обозначени основните атрибути на методиката на Мария Монтесори: работни материали; Монтесори учителите; уроците

(образователен процес); оценяването; свободата и дисциплината; природната среда; “Educazione cosmica”(би могло да се предложи адекватно обозначение и наименование на български език).

В *трети параграф* са очертани факторите на външната и вътрешната образователна среда за прилагане на методиката Монтесори в обучението по география.

В *четвърти параграф* е потърсена адаптивността на методиката на Мария Монтесори в общата предметна технология на обучението по география, като е оценена на основата на сравнителен анализ на всичките ѝ основни атрибути с тези на методиката на обучението по география, частично представен в табличен вид.

Тук направеният сравнителен анализ също би могло да се конкретизира на прогимназиален етап и на предметна област география и **икономика**.

Добре би било да се оформят и обобщени изводи и съждения в края на втора глава.

Глава трета е с обем от 70 страници: „*Основа за конструиране на технологията на саморазвитието в обучението по география. Авторски научни работилници, основани на методиката на Мария Монтесори*“.

Направен е опит да се обоснове основата за конструиране на технология на саморазвитието в обучението по география.

Тук може да се проблематизира чрез търсенето на отговор на въпроса „*Кои са аргументите за определянето на четирите опори, основани на философията за географското образование в новите реалности*“ (с.127) и дали те са общовалидни за обучението по география и икономика в 5 клас, 6, 7 или 8, 9, 10 клас от общообразователната подготовка, или дали са валидни за профилираната подготовка?

Необходимо е да се разясни „*единството на технологията на саморазвитието като субмодел на общата предметна технология на обучението по география*“ и дали би трябвало той да доведе до „*идеи за качествена промяна във функционирането на обучението по предмета*“ (учебния предмет география и икономика като цяло в общообразователната подготовка или в отделни класове при новите реалности). Също така е необходимо да се конкретизират и детерминират и трите измерения на технологията на саморазвитието като субмодел в общата предметна технология в обучението по география спрямо обекта на изследване – „*системата на географското образование в нейния прогимназиален етап*“.

С интерес отбелязваме авторските научни работилници, основани на методиката на Мария Монтесори.

На стр. 130 е заявено, че: „Разработените работилници са адаптирани към STEAM обучението с оглед на актуалните тенденции в новата държавна политика и внедряването на новите STEAM технологии в страната“. Удачно би било да се уточни основната разлика между STEM и STEAM образование/обучение и STEAM технологии. Както и да се проследи адаптацията на представените в дисертационното изследване научни работилници: *Работилница 1. Строеж на Земята. Тектоника; Работилница 2. Релеф – външни сили; Работилница 3. Релеф – вътрешни сили.*

От съвременна гледна точка е добре да се обосноват предложените научни работилници с актуалните учебни програми по география и икономика – в случая с 5 клас.

В предложените примерни методически разработки на стр. 133 – 140/таблица 8, стр. 144 – 157/таблица 10, стр. 162 – 173/таблица 12 е необходимо да се прецизира четвърта колона и включените в нея източници на информация, които трудно могат да се приемат като такива, напр.: въвеждащ текст?, работни материали ?, презентация ? В посочените 3 таблици докторантът се позовава на *Цанкова, Л. и др., 2016, с. 51-53/табл. 8; с.55-58/табл. 10; с.55-58/табл.12*, като няма тип и вид, наименование на публикацията, същата липсва в литературата и има повторение на посочените страници при таблици 10 и 12.

Проведено е експериментално проучване относно приложението на методиката на Мария Монтесори в часовете по география в само едно училище в град София – 93 СУ “Александър Теодоров-Балан”. Липсват конкретни данни за участниците в апробирането на работилниците. Защо за контролна група са наблюдавани “пети и шести клас от 93 СУ „Александър Теодоров-Балан” при условие, че т.нар работилници са обозначени само за 5. клас?

Ако се следваше структурираността и логичността на изложението би могло да се изложат целесъобразно подбрани теоретични аргументи и емпирични обобщения, и тяхното систематизиране на различни йерархични нива по определени показатели и характеристики.

Представената дисертация е в Област на висше образование: 1. Педагогически науки и Професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по..., което задължава прилагането на определен методически инструментариум за емпирично изследване в определени етапи - диагностичен, формиращ и заключителен етап.

Според нормативно-процедурните изисквания, коректното цитиране и способността за обобщаване, систематизиране, анализиране и интерпретиране

на базата на задълбочени теоретични познания е наложително да присъстват в цялостния дисертационен труд.

Забелязват се пропуски и неточности спрямо актуалния български стандарт за библиографски препратки и цитиране.

II. Научни приноси

Дисертацията е самостоятелно и оригинално изследване в специфична област – методическо наследство.

Би могло приносите на дисертационното изследване да се резюмират в следните индикатори за ефективност: теоретико-методологични; емпирични; практико-приложни.

С голяма условност приемам справката за декларираните от докторанта приноси на дисертационното изследване (с. 46/автореферат), поради недостатъчните основания да се конкретизират и аргументират от гледна точка на Методиката на обучение по география, особено относно посочения първи принос. Необходимо е целенасочено проучване, обобщение и съвременна теоретична постановка по темата.

Втори и трети принос би следвало да се обобщят и прецизират до извеждането на научно-методически постановки и обобщение.

Четвъртият принос да се редактира, като отпадне претенцията за *„актуално учебно съдържание от учебните програми по география и икономика за прогимназиален етап“*, а да се конкретизира авторовият модел.

III. Заключение

Като имам предвид спазените нормативно процедурни изисквания и качеството на изследването предлагам да се гласува положително „ЗА“ присъждане на образователната и научната степен „доктор“ на Станислава Пламенова Мишева по научна област: 1. Педагогически науки, професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по ... (МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ГЕОГРАФИЯ).

27.02.2023 г.
Велико Търново

Изготвил рецензията:
(проф. д.н. Стела Дерменджиева)